

İlk Anonim Tevârih-İ Âl-İ Osman'da Geçen Askeri Terimler Üzerine¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵

 Hakan ÖZDEMİR*

* Öğr. Gör., Aksaray
Üniversitesi, Güzelyurt MYO,
Geleneksel El Sanatları Bölümü,
alpaguehakan@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-4478-9192

Gönderilme/ Received

06.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

05.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

Bilinen tarih boyunca Türkler, savaşçı özellikleriyle ön plana çıkmıştır. Milattan önceki dönemlerden başlamak üzere modern çağlara gelinceye dek askeri alanda birçok yeniliğe de imza atmışlardır. Askeri alanda geliştirmiş oldukları bu yenilikler için kullandıkları terimler de doğal olarak birer dil malzemesidir. Türklerin kurdukları önemli devletlerden biri de Osmanlı Devletidir. Osmanlı Devleti'nin beylik döneminden yaklaşık iki yüz yıl sonra Osmanlı tarih yazıcılığının başlamasıyla kronikler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu çalışmada tarihi açıdan önem arz eden bu kroniklerden biri olan "İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman" adlı eserdeki askeri terimler, dil malzemesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle tematik bir açıdan ele alınıp kullanılmaya devam eden ya da dilin canlılığı ve değişen teknoloji dolayısıyla kullanımdan düşenlerin durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Kronik, Tarih, Askeri terimler, Osmanlı Devleti.

¹ Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında hazırlanmakta olan "Osmanlı Kronikleri'de Askerî Söz Varlığı (15. ve 16. Yüzyıl)" başlıklı (Doktora) tezinden türetilmiştir.

This study is derived from his doctoral dissertation titled "Military Vocabulary in Ottoman Chronicles (15th and 16th Century)" which is being prepared at Kırıkkale University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature.

² Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article was scanned by plagiarism detection softwares. No similarity was detected.

³ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁴ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁵ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Özdemir, H. (2023). İlk Anonim Tevârih-İ Âl-İ Osman'da Geçen Askeri Terimler Üzerine. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 88-113. doi:10.5281/zenodo.7785417

On Military Terms in First Anonymous Tevârih-i Âl-i Osman

Hakan ÖZDEMİR*

* Lect, Aksaray University,
Department of Handcrafts,
alpaguhakan@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-4478-9192

Gönderilme/ Received

06.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

05.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

Throughout the known history, the Turks have come to the fore with their warrior characteristics. They have also made many innovations in the military field, starting from the periods before Christ until the modern ages. The terms they use for these innovations they have developed in the military field are naturally a language material. One of the important states established by the Turks is undoubtedly the Ottoman Empire. With the beginning of Ottoman historiography, approximately two hundred years after the principality period of the Ottoman Empire, chronicles began to be created. In this study, we tried to put forward the cases of falling out of the use or continuing to be used of the identified words by considering the military terms in the first anonymous example of these historically important chronicles from a thematic point of view, with the thought that they will contribute to the language material.

Keywords: First Anonymous Tevârih-i Âl-i Osman, Chronic, Military terms, Ottoman Empire.

Giriş

Batıya doğru göç etmek durumunda kalan Oğuz boyları Anadolu'ya geldiklerinde Doğudaki yazı dilinden (Hakaniye Türkçesi) çok uzak kalmışlar ve bu coğrafyada hazır olarak buldukları Farsçayı yazı dili olarak kullanmaya başlamışlardır (Karahan, 2011, s. 21; Ercilasun, 2012, s. 432; Korkmaz, 2013, s. 81; Kuktaş, 2021, s. 9). Göçebe yaşam tarzının getirmiş olduğu sözlü gelenek dolayısıyla da beyliğe ya da devlete ait Türkçe belgelerin oluşturulma süreci gecikmiştir. Osmanlı beyliğinin devletleşip büyük bir imparatorluğa dönüşme serüveninde tarih yazıcılığı XIII. ve XIV. yüzyıllarda kendine ait bir kronik olmadığı gibi çok az sayıdaki yabancı kaynaklarla sınırlı kalmıştır (Kurat, 1935, s. 185-206; Afyoncu, 2003, s. 101; Öztürk, 2012, s. XVII; Öztürk, 2015, s. XVII-XIX; Özcan, 2020, s. 1). Osmanlı tarih yazıcılığının ilk önemli kaynağı XV. yüzyıla ait olan Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi'dir. Günümüzde mevcut olmayan bu eserden ilk bahseden Âşıkpaşazâde'dir. Âşıkpaşazâde, kendi yazmış olduğu Osmanlı tarihinde bu eseri gördüğünden bahsetmektedir. Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi'nden sonra önem arz eden bir başka eser XV. yüzyılın başlarında manzum olarak yazılmış olan Ahmedî'nin "İskendernâme" adlı eseridir. Bu eserin sonunda yer alan "Dasitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman" başlıklı kısımda Osmanoğulları'ndan bahseder. Ahmedî'den sonra erken dönem Osmanlı tarihine kaynaklık eden eserler tarihi takvim olarak adlandırılan saray takvimleridir. Tarihi takvimler; Hz.Âdem'den başlayarak Selçuklu, Osmanlı ve Karamanlıların dönemlerine ait birtakım bilgiler ihtiva ederler (Afyocu, 2003, s. 102; Öztürk, 2012, s. 18-19; Şahin, 2013, s. 180-182; Özcan, 2020, s. 15; Öztürk, 2020, s. 17-18; Yüksel vd., 2021, s. 33-35). Süleymân Şâh'ın Anadolu'ya gelmesi ile başlayan ve farklı içeriklere sahip çeşitli anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların yazımı II. Murad zamanına dayanır. Bu eserlerin yazımı II. Bayezid'e kadar devam eder. Osmanlı devrine ait geniş bilgiler veren eserlerin II. Bayezid zamanında yazıldığı genel bir kanaattir (Afyoncu, 2003, s. 103; Uluocak, Baştürk, 2010, s. 326-327; Öztürk, 2015, s. XX-XXI). Anonim Tevârihler, Osmanlılar hakkında ayrıntılı bilgiler veren önemli tarih kaynaklarıdır. Anonim Tevârih-i Âl-i Osman adını taşıyan 14 farklı nüshanın karşılaştırmalı bir neşri F.Giese tarafından yapılmış olmakla birlikte F.Giese'nin ele almadığı farklı nüshalar üzerine de kendisinden sonra bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaya kaynaklık eden ve Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların ilki olarak ele alınan Edirne Selimiye Badi Efendi nüshasına ait olan tevarih, Dr. Hasan YÜKSEL, Dr. İbrahim DELİCE ve Dahiye KARAGÜLLE tarafından 2021 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Daha önceki yıllarda Ruhi Tarihi olarak değerlendirilen Edirne Selimiye Badi Efendi nüshasına ait bu eser, ilk olarak Ménage tarafından Anonim bir Tevârih-i Âl-i Osman olduğu belirtilmiştir (Yüksel vd., 2021, s. 13-14). "Yahşi Fakih" adlı makalesinde Halil Erdoğan Cengiz, bu Anonim Tevârih-i Âl-i Osman için anonim bir eser olmadığını, Yahşi Fakih'in kayıp menakıbnâmesi olabileceğini ileri sürdü. H.E. Cengiz'i bu düşünceye iten unsur ise; eserin içerisinde geçen şu sözler olmuştur:

"Amma ba'dü, iy aziz, bilgil ve agâh olgıl; kim, bir niçe ulular gelmişlerdür, mütekaddîminden ve müteahhirînden- kimi tefâsirden kimi ehâdisden kimi kıssadan kimi siyerden kimi şâh-nâme cem' idüp

acayib ve garâyib hikâyetler ve kıssalar telif itmişlerdür ve Tevârih-i Selâtîn dahı demişlerdür; ki, âlemde hiç söylenmedük nesne kalmamışdur ve her azîz –ki, gelmişdür- kendü zamânında gelen pâdişâhların târîhi üzere kitâb eylemişlerdür. Hâllerin ve dirliklerin beyân itmişlerdür.” Pes, imdi, her kişiye lâzımdur; ki, kendü zamânında olan pâdişâhını yâd idüp zikr itmeklik vâcibdür; zirâ kim, “es-Sultânü zillü’l-lâhi [2a] fi’l-arzeyn”dür. İmdi ma’lûm ola; kim tevârih-i Âl-i Osmânı hiç kimse mufassal ve muhtasar dememişdür. Ale’l-husûs asıl kıssa, Âl-i Osmân kıssasıdır; zirâ ki, bunlar Hakk buyruğu üzere yürüyicilerdür.”

Bu paragrafta geçen; “benden önce hiç kimse mufassal ve muhtasar bir Osmanlı tarihi yazmamıştır” cümlesi bu eserin Yahşi Fakih’e ait olduğunun kanıtı olabilmesi açısından yeterli değildir. Zira H.E. Cengiz de makalesinin devamında bu sözlerin tek başına bir kanıt oluşturamayacağını ancak Âşıkpaşazâde’nin Yahşi Fakih hakkında söylediklerinin tetkiki neticesinde çıkarılabilecek bilgilerin Yahşi Fakih’e isnat edilebileceği görüşündedir (Cengiz, 1989, s. 41). Bu anonim eserin Ruhi’ye ait olmadığını belirten bir diğer bilimsel yazı “Yeni Bir Tevârih-i Âl-i Osman Nüshası ve Bir Düzeltme” adıyla Necdet Öztürk tarafından yazılmıştır. Öztürk, bazı araştırmacıların bu eseri Ruhi Tarihi olarak göstermelerinin yanlış olduğunu, kendisinin de aynı hatayı yaptığını ve sonraki doktora çalışmasında bu hatayı düzelttiğini belirtmiş ve H.E. Cengiz’in, bu eseri Anonim bir Tevârih-i Âl-i Osman olarak değerlendirmesi görüşüne iştirak ettiğini beyan etmiştir (Öztürk, 1995, s. 443-448). Bu bilgiler ışığında eserin Ruhi Tarihi olmadığı açıkça görülmektedir. Ancak aynı eserde kendisi hakkında bilgi sahibi olmadığımız ve benden önce kimse ayrıntılı ya da kısa bir şekilde Osmanlı Tarihi yazmamıştır diyen yazarımızın şu ifadeleri de dikkat çekicidir;

“Ol “Seyfile alına” didükleri budur; kim, şimdiki zamânda Pâdişahı’l-İslâm ve’l- Müslümîne kâtîlü’l-kefereti ve’l-müşrikîn kâmilü’l-fecereti ve’l-müttemeridîn Sultân Muhammed ibni Sultân Murâd ibni Muhammed Han bin Bâyezîd Han bin Gâzî Murâd Han bin Orhan bin Osmân bin Ertugrul bin Süleymân Şâh –azze nasrahum- Kostantin’i fethitdi. Hazret-i Risâletün –aleyhi’s-selâm- hicretün sekiz yüz elli yedisinde ayet-i kadimde dahı gelmişdür.”

Çünkü eserin yazarı burada dönemin padişahının Fatih Sultan Mehmet olduğunu belirtmektedir. Kendisinden önce bir Osmanlı Tarihi yazılmadığını beyan eden bir kişinin aynı zamanda Fatih döneminde yaşamış olduğunu belirtmesi Fatih dönemine kadar belli başlı Osmanlı Tarihleri’nin yazılmış olması açısından doğru bir ifade olarak değerlendirilemez. Buradan çıkarılabilecek husus şudur ki: Çok önceden yazılmış bir eserin yapılan ilavelerle Fatih dönemine kadar yazılmaya devam ettiği. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın müellif tarafından kendisinden önce Osmanlılar ile ilgili bir tarih yazılmadığı ifadesinden yola çıkılarak eserin dil ve üslup hususiyetlerinden hareketle bu anonim eserin diğer anonim tevârihlerden farklılık arz ettiğini ve daha önceki yıllara ait olduğu tespiti ile bu eserin ilk anonim Osmanlı tarihi olduğunu söyleyebiliriz (Yüksel vd., 2021, s. 14-16). Dil malzemesi açısından ele alınan bu eser, başlangıç kısmında II.

Murâd zamanına kadar gelmiş ve daha sonra birtakım ilavelerle yazılmaya devam etmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada İlk Tevârih-i Âl-i Osman adlı Edirne Selimiye Badi Efendi nüshasına ait olan eserde geçen askeri terimler, tematik konu başlıkları altında bağlam açısından değerlendirilebilmesi için kelimelerin geçtikleri cümlelerle birlikte sunulmaya çalışılmıştır. Bir kelimenin askeri terim olarak kullanılıp kullanılmayacağı o kelimenin geçtiği cümleye bakılarak tespit edilebileceği için cümleden hareketle bağlama dayalı bir değerlendirme yapmanın daha uygun olacağı düşünülmüştür (Eker, 2007, s. VIII; Şirin User, 2012, s. 257-272; Zeylek, 2016, s. 1). Bu cümlelerden çıkarılan askeri terimler Hatice Şirin tarafından yayımlanmış olan “Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi” adlı eserde yapılmış olan tematik konu başlıkları ve tespitler sonucunda ilave edilen diğer başlıklar altında sınıflandırılarak ortaya konulmuştur. Kelimelerin anlamları; TDK Türkçe Sözlük, TDK Tarama Sözlüğü, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (Etimolojik sözlük), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, VII-XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı, Osmanlı Şiirinde Tîğ-ı Gamgam Tabiri, Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı ve Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiler ve Tamlayıcılarla Kullanılışı adlı kaynaklardan yararlanılarak verilmiştir. Kaynak kitaplarda anlamı bulunmayan kelime ve kelime gruplarına bağlamdan hareketle tarafımızdan anlam verilerek bu madde başlıklarına (*) işareti konulmuştur. Bu sayede XV. yüzyıla ait olan İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman adlı esere dayanarak askeri alana ait orduyu sevk ve idare noktasında kullanılan terimlerden günümüzde devamlılığını sürdüren ya da dilin canlılığı dolayısıyla unutulup kullanımdan düşen askeri terimler de tespit edilmiştir.

Bulgular

A) Askerî Birlik:

Alay ‘Genellikle üç taburdan oluşan ve bunlara bağlı birliklere verilen ad.’

“*Alaylar bağlandı. İki çeri, mukâbil oldılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Bölük ‘Takımlardan oluşan ve diğer birliklerin temelini oluşturan birlik’

= OT. **bölük** (DLT).

<*bö:l-ük

“*Niyyet-i gazâ!*” diyü tekbîr getirüp çeriye üç **bölük** kıldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

B) Af/Bağışlama:

Azâd ‘Kurtulmuş, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden, hür.’

“*Ali Paşa vardı; [21b] azâd eyledi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 98).

Halas it-* (Ar.) ‘Kurtarmak.’

“*Uzun Hasan ordusunda Ömer beğ’i halas idüp Sultan Muhâmmed Uzun Hasan’un ilin ve memleketin alup “Ve yensuruke Allahu nasran azizen.”*” (Yüksel vd., 2021, s. 153).

C) Barış:

Barış- [‘Barışmak’ (TS) <‘birlikte varmak, birlikte gitmek < *birbirine gidip gelmek, uyuşmak, barışmak’ (EDPT, TTS).

“Hisar ellerinde iki oldu ve bunların halkıyla dahi **barışdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Barışıklık* ‘Başkası ile barışık durumda olma, dargın veya düşman olmama durumu.’

“Mısır elçisi gelüp Mısır elçisiyle kendü elçi gönderüp varıp barışıklık olup girü hisarları Adana’yı ve Tarsus’i ve kalan hisârları hep virüp **barışıkluk** olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 162).

Dostluk it- (Far. T.) ‘Yakınlık kurmak, dost gibi candan davranmak.’

“Karındaşım Mûsâ’yı koyuvmeyesin; eğer bizi istersen **dostluk idersen**”didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 104).

Hil’at ‘Resmen giydirilen elbise, teşrifat kaftanı.’

“Sultân Muhammed, Karamanoğlu Muhammed Beğ’e **hilat** giydirüp sancagıla girü yerine gönderdi ve andan sonra Bursa’ya geldi.” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Sulh-ı Musaliha id-* Barış yapmak, Barış ilan etmek.’

“Def’a, Sultân Murâd Karaman’a azm idüp Karamanoğlu İbrâhîm Beğ ile dayîre vü muhârebe idüp Akşehir’i ve Beğşehir’ini alup sonra İbrâhîm Beğ ile **sulh-ı musâliha idüp** bu tarafa Burc Hisârî’n feth idelden berü hicret sekiz yüz kırkında.” (Yüksel vd., 2021, s. 113).

Sulh it- (Ar.) ‘Barış, barışma, barışıklık.’

“Gâziler andan göçüp gelüp Ulubad’i aldılar; teküri-y-ile **sulh ittiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ç) Denetleme:

Tovuca ‘İlçelerdeki akıncı çeribaşısı’

“Rûm İli tovucaları katına geldiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 104).

D) Dost/Dostluk:

İttifâk İt- (Ar.) ‘Anlaşmak, uyuşmak, bağdaşmak.’

“Bursa tekürü birkaç dahi tekürler **ittifâk ittiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Müttefik ‘Bağlaşmış, birleşmiş, anlaşmış, fikirce beraber olan.’

“Cimbin kal’ası’nun kâfirleri, gâzilerle **müttefik oldular.**” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Yoldaşlık it- (T.) ‘Yol arkadaşlığı etmek.’

“Rûm İli çerisiyle varup uğraşup Turahan **yoldaşlık itmeyüp** Kâsım Paşa’ya şikest vâki olındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

E) Düşman/Düşmanlık:

Cebâbirlilik ‘Zorbalık, zorlayıcılık.’

“**Cebâbirlüğinden** ve tekebbürliğinden kimesneye baş indürmezdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 122).

Çepeluş (Çepeleş) Kâfir* ‘Kirli, pislik düşman.’

“Üngürüs kıralı kazıklı Voyvoda’yı dutup habs idüp girü sonra **Çepeluş kâfiri** helâk idüp.” (Yüksel vd., 2021, s. 151).

Çıplak Kâfir* ‘Silahsız, teçhizatsız düşmân.’

“Ehl-i İslâm gördü; kim, kâfir çerisi gömgök demürdür; öninden savulup iki taraftan İslâm leşkери yeğni atlular ve yeğni erenler kâfirün ardından yetip **çıplak kâfire** girüp kılıç koyup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Demürlü Kâfir* ‘Tam donanımlı, teçhizatlı düşman.’

“Gömgök **demürlü kâfirler** atı tonlu ve kendü tonlu girüsüne dahi dönmeğe mecâlleri yok; kaçmağa yüz tuttular.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Gâfil ‘Dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel.’

“Üç taraftan yürüyüp Serf leşkeri **gâfil** iken bir gece şeb-i hûn kıldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Hayin (Ar.i.) ‘Hıyânet eden, nankörlük eden.’

“Sonra tekür **hayin** olup kendüyi katl ittiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Hile duy-* ‘Aldatılma hissi.’

“Mûsâ bundan **hile duyup** hafv eyledi.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Kâfir ‘Allah’ın varlığına ve birliğine inanmayan’

“Gâyet kırgun oldu, **Kâfir** ve gâzîlerden.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kıral-ı Lâin* ‘Nefret edilen, istenmeyen kral.’

“Def’a **kıral-ı lâin** ve Yanko Pelid gine hücum idüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Lâin ‘kovulmuş, neferet kazanmış, istenilmeyen.’

“Ceng iderken Üngürüs kıralı-**lâin**- hücûm idüp gelüp Nigebolı’ya düşdi; hisâr itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Tekebbürlük ‘Kibirlik, küçümseme.’

“Cebâbirliğinden ve **tekebbürliğinden** kimesneye baş indürmezdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 122).

Yağı ol-* ‘Düşman olmak.’

“Bu taraftan, Vidin **yağı** olmuşdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Yağılık it-* ‘düşmanlık etmek, kötülük etmek.’

“Emir Süleymân, kız kardaşı Fâtıma’yı ve kiçi karındaşı Kâsım’ı Kostantaniyye’de rehin kodı; hiç **yağılık** itmeye, girü.” (Yüksel vd., 2021, s. 103).

F) Ganimet:

Baç ‘vergi, harç, gümrük vergisi.’

“Gelibolı’da esîrden **baç** almak: Biri Çandarlu Kara Halil’den, biri Kara Rüstem’den ve hem Gâzî Evrenos Beğ’e dahı ismarladılar; kim, akında çıkan esîrden beşde birin alalar; dört esîri olanun yigirmi bişer akçesin alalar.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Doyum ol-* ‘Yeteri kadar savaş ganimeti elde etmek.’

“Gâyet **doyum** olup bî-nihâyet mâl-ı ganimet-ile girü Edrene’ye geldiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Filori (İtal.) ‘Altın veya gümüş para.’

“Biga kadısına hayli **filori** viridi.” (Yüksel vd., 2021, s. 111).

Gâni ol- ‘Zenginleşmek.’

“Gâzîler mâl-ı ganâyim-ile **ganî** oldular.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Gazâ mâlî* ‘Hak yolunda yapılan savaş sonrasında elde edilen değerli ve gerekli şey.’

“Fî sebîlli’l-lah gâzîlerdür ve **gazâ mâlın** cem’ idüp Hakk yolına viricilerdür...” (Yüksel vd., 2021, s. 79).

Harâc ‘Vaktiyle Müslüman olmayan teb’adan alınan vergi.’

“Ol zamânda **harâc** azdı. Şöyle alırlardı ki, kâfirler dahı incinmezlerdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Mâl ‘Bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey.’

“Kara Ferde’ye turdı ve dört yana akın gönderdi. Mübâlağa **mâl** cem’ ittiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 97).

Mâl-ı ganâyim ‘Düşmandan alınan mallar.’

“Gâzîler **mâl-ı ganâyim**-ile ganî oldular.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Mâl-ı ganimet (bkz. **Mâl-ı ganâyim**).

“Anatoli ve Rûm İli çerisi gelüp kâfir üzerine bir uğurdan hücûm idüp azab ve yeniçeri mecmû’ hazır olan çeriler kâfirün arabası üzerine gelüp ceng idüp arabasın yağma ve talan idüp gâzîler **mâl-ı ganimetle** Sultân Murâd’a gelüp “Bayram kutlu olsun!” deyü bayrâmlaşdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Toyum gel-* (bkz. Doyum ol-).

“Varup İflâk’a seğirtti; akın itdi. Gâyet **toyum geldi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

G) İstihbarat:

İlçi (Elçi) ‘Devlet temsilcisi, sefir, bir uzlaşma amacıyla veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse.’

“Yıldırım Han andan **ilçi** gönderdi; barışdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Münadî ‘Nidâ eden, tellâl.’

“**Münâdîler** nidâ kıldılar; çağırdılar,” Kırıl başıdır!” diyü.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Ğ) İsyân:

Baş kaldur-* ‘İsyân etmek, mevcut düzene karşı gelmek.’

“Sultân Muhammed’ün oğlanları her taraftan **baş kaldurdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 110).

Huruc it-* ‘Ayaklanmak.’

“Def’a Karamanoğlu İbrâhîm Beğ **hurûc idüp** Anatoli vilâyetin velveleye koyup...” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

H) İtaat/ Baş eğme:

Müteallik ol- ‘Asılı, bağlı.’

“Ali Paşa ayıttı: “Karındaş, kamu leşkerün kızıl börk giysünler; sen ak börk gey.” didi. Ve sana **müteallik olan** kullar ak börk giysünler.” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

I) İzin/Müsaade:

Destûr vir- ‘Müsâade etmek, izin.’

“Sultân Murâd yeniçeriye **destûr virüp...**” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

İ) Kaçma:

Girisüne dönüp kaç-* ‘Savaş alanından kaçmak, savaşı terk etmek.’

“İzladı Derbendi’nde yetişüp derbend başında kâfirle dâyire vü muhârebe idüp kâfir çerisi **girüsüne dönüp kaçdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Kaçıp kurtul-* ‘Güç bir durumdan çıkmak, hayatı kurtulmak.’

“Gelüp **kaçup kurtıldılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kaçmağa yüz tut-* ‘Savaş meydanını terk etmeye mecbur kalmak.’

“Gömgök demürlü kâfirler atı tonlu ve kendü tonlu girüsüne dahı dönmeğe mecâlleri yok; **kaçmağa yüz tutdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

J) Kıyafet:

Altın Üsküf ‘Ucu arkaya sarkık olmayan sırma işlemeli zerrin külah.’

“**Altun üsküf** geymek, ol zamandan kaldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 93).

Börk* ‘Uçları sarkık başa giyilen uzunca külah.’

“Ali Paşa ayıttı: “Karındaş, kamu leşkerün kızıl **börk** giysünler; sen ak **börk** gey.” Didi ve sana müteallik olan kullar ak **börk** giysünler.” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Gaza Tonu* ‘Askerî kıyafet.’

“Yorgi **gazâ tonlarını** gönderdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 145).

Zirihlü Cebelü ve Cevşenlü* ‘Tam teçhizatlı, donanımlı.’

“Nigebolı çerisiyle ve hâzır akıncıyla kâfirün ardın basup bunca kâfirleri kırup helâk idüp **zirihlü, cebelü, ve cevşenlü** kâfirleri dutup göndermekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

K) Ölüm:

Asa ko- ‘Asmak, darağacına göndermek.’

“Torlak Hu Kemâl’i dahı bir mürîdiyle dutup **asakodılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Belürsüz ol-* ‘Ölmek, yok olmak.’

“Altı oğlu kaldı; biri cengde **belürsüz oldu.**” (Yüksel vd., 2021, s. 103).

Berdâr ‘Salbedilmiş, asılmış.’

“Vardılar; Siroz içinde bir çarşuda **berdâr** itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Cân ber-cehennem ısmarla-* ‘Ölmek, cehennem ehli olmak.’

“Yahşıoğlu elçiyi lainün üzerine Sâmsüvâr bigi- Rüstem-i Nerimân gibi- hücum idüp üzerine at salup tiğ-i Samsâm’ıla yüzünde ve başında zahm urup ol zahmetden Yahşı oğlu kâfir helâk olup **cân ber-cehennem ısmarladı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Gömgök demüre gark ol-* ‘Kılıçla kanlarında boğmak.’

“Üç dört yüz top arabalarıyla çekilüp çerisi **gömgök demüre gark olmuş...**” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Helâk ol- ‘Mahvolma, ölme.’

“Kıralıla bulşup ton degşürüp dün basgunın idüp kıral leşkerin Tuna suyına döktü. Külli helâk oldılar, hicretün sene 793- yedi yüz doksan üçünde vâki’ olup.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Katl it- (Ar.) ‘İnsan öldürmek.’

“Sonra tekür hayin olup kendüyi **katl** ittiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Kayıt gör-* ‘Öldürmek, ortadan kaldırmak.’

“Âkıbet, Yakûb Çelebî’yi getirüp “Gel; baban ister!” deyüp çadıra koyup **kaydın gördiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 95).

Kılıcdan geçür-* ‘Kılıç vasıtasıyla öldürmek.’

“Konstantin öninde gelüp ceng idüp on binden ziyâde kâfiri **kılıcdan geçürdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 148).

Kırgun* ‘Toplu ölüm.’

“Gâyet **kırgun** oldu, kâfirlerden ve gâzilerden.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kırıl-* ‘Kırılmak, katledilmek, öldürülmek.’

“Hayli âdem **kırıldı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Pârele- ‘Parçalamak, öldürmek.’

“Âkıbet, Börlüce Mustafâ’yı anda **pârelediler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Şehîd ‘Din veya yüce bir ülkü uğrunda canını veren kimse; savaşta ölen.’

“Osmân’un karındaşı oğlu Gündüz Alp oğlu Aydoğdı **şehîd** oldu.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Zahm ur- ‘Yaralamak.’

“Yahşıoğlu elçiyi lainün üzerine Sâmsüvâr bigi- Rüstem-i Nerimân gibi- hücum idüp üzerine at salup tiğ-i Samsâm’ıla yüzünde ve başında **zahm urup** ol zahmetden Yahşı oğlu kâfir helâk olup cân ber-cehennem ısmarladı.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

L) Psikolojik Harekât:

Gazâ-yı yağma* ‘Hak yolunda yapılan mal gaspı.’

“Sultân Muhammed “Hakk yolına fî sebîl-i Allah **gazâ-yı yağma**” buyurdu.” (Yüksel vd., 2021, s. 120-121).

Harâbe vir-* ‘Yakıp yıkmak, târumâr etmek.’

“Yedi yüz altmış altısında Murâd Han Gâzî Bursa’da oturmuş-iken haber geldi; kim, “Serf ağır leşker cem’ idüp memleketleri **harâbe virdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

İncit- ‘İncinmesine yol açmak’ <OT. **yunçit-~ yunçut-~ yünçit-~ yünçüt-** (DLT).

“Hisârı aldılar; ammâ, kâfirlerin **incitmediler**; belki, kâfirlerine in’âmlar itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Karış murış ol-* ‘Düzenin bozulması, karışıklık çıkması.’

“İzmiroğlu ve Menteşeoğlu her tarafun beğleri depindiler. Âlem **karış murış oldu.**” (Yüksel vd., 2021, s. 110).

Yağma it- (Far.) ‘Zor kullanarak bir malı alıp kaçmak, canlıları tutsak olarak almak ve malı ele geçirmek.’

“Gelüp İznik’i ve Köpri Hisâr’ını dahil **yağma itdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Yağma ve talan it- (bkz. **Yağma it-**).

“Anatoli ve Rûm İli çerisi gelüp kâfir üzerine bir uğurdan hücum idüp azab ve yeniçeri mecmû’ hazır olan çeriler kâfirün arabası üzerine gelüp ceng idüp arabasın **yağma ve talan idüp** gâzîler mâl-ı ganimetle Sultân Murâd’a gelüp “Bayram kutlu olsun!” deyü bayrâmlaşdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

M) Savaş:

Azm- it-* ‘Bir yere sefer düzenlemeye karar vermek, sefer için yola çıkmak.’

“Andan göçüp Edirne’ye geldi. İflâk İli’ne **azm itdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Ceng (Far. i.) ‘Savaş, vuruşma.’

“Hâzır olup anda olan gâzîler Koyun Hisârı’nda Kâfirle buluşdılar; azîm **ceng itdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ceng ü Muhârebe (bkz. Ceng).

“Deşt vilâyetine varup Tahımtaş Han’ıla **ceng ü muhârebe idüp...**” (Yüksel vd., 2021, s. 95).

Ceng-i kıtâl* ‘Ölüm savaşı.’

“Serâr Tâl anları sıyup denize döküp **ceng-i kıtâl idüp helâk idüp hisâra girüp girü kalan kâfirlerle Serâr Tâl hisâr dâyiresini idüp hisârı alımayup girü Şâm’a geldiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 144).

Cihâd-ı ekber (bkz. Gazâ-yı ekber).

“Nefîr-i âmm!” diyü “**Cihâd-ı ekberdür.**” diyü ehl-i İslâm Sultân Murâd Üngürüs lâinün üzerine yürüyüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Dayire-i kıtâl* ‘Savaş meydanı.’

“Kosova’da kâfir Yanko Lâin ile buluşup iki çeri birbiriyle **dâyire-i kıtâl idüp...**” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Dâyire ü Muhârebe (bkz. Ceng).

“Gâzî Murâd, Lazoğlu’yla **dâyire ü muharebeye başladılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 95).

Gazâ ‘Din uğruna savaş.’

“İmdi Âl-i osmân’un ibtidâdan tâ zamânumuza değin olan kıssalarını ve **gazâlarını zikr itmek lâzım oldu.**” (Yüksel vd., 2021, s. 80).

Gazâ-yı ekber ‘Din uğruna yapılan büyük savaş.’

“Ve Sultân Murâd tâ sefer idüp **gazâ-yı ekber** diyüp Selanik şehrini feth idüp ve Yuwan ellerin alup ve kal’aların feth idüp gâzîler mâl-ı ganâyimle gelelden berü sene sekiz yüz otuz üçünde” (Yüksel vd., 2021, s. 112).

Muhârebe kıl* (bkz. Ceng).

“Andan sonra Sultân Ahmed’ile **muhârebe kılup** Sultân Ahd’i katl eyledi ve karındaşı oğulların katl eyledi ve veziri Mustafâ Paşa’yı katl eyledi, sene 919 ve bu târihde Sultân Korkud’i katl eyledi ve andan sonra azîm leşker cem’ eyleyüp Kızılbaş’a vardı; hizmet kıldı, sene 920.” (Yüksel vd., 2021, s. 163-164).

Mukabil ol- ‘Karşı karşıya gelmek, bir şeyin karşısında bulunmak.’

“Alaylar bağlandı. İki çeri, **mukâbil** oldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Niyyet-i gazâ* ‘Hak yolunda savaş yapmayı önceden isteyip düşünme.’

“Küffâr leşkerü hücum idüp bu yana Çirmen karşısında otururken bu taraftan Lala Şâhin dahı gâzîler cem’ idüp hâzır olan leşkeriyle Allah’a tevekkül idüp Haret-i Resûl –alehi’s-salâtü ve’s-selâm mu’cizâtına sığınup “**Niyyet-i gazâ!**” diyü tekbîr getirüp çeriye üç bölük kıldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Savaş (bkz. Ceng).

“Konstantin şehrini hisâr idüp altı ay ceng idüp âkıbet bir cum’a gün yürümiş itdiler. Azîm ceng ve **savaş** kıldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 144).

Sefer it- ‘Yolculuk, savaşa gitme, savaş.’

“Varup İflâk’a **sefer itdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 111).

Sefer vakti* ‘Savaş zamanı.’

“Rûm İli beğleri ittifâk idüp “**Sefer vakti** değüldür” deyüp padişâhımız- hallede Allahu saltanatahu- azablara destûr virüp kendü Kostantaniyye içinde.” (Yüksel vd., 2021, s. 161).

N) Savaşçı/ Asker:

Akıncı ‘Keşif, yağma ve tahrip maksatlarıyla ecnebi memleket arazisine akın yapan kişi.’

“Mûsâ katında hemân **akıncı** saldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 106).

Alp er ‘Yiğit, kahraman.’

“Evranos Beğ!” dirlerdi; bir **alp er** var-idi ve bir dahı “Hacı İlbeği!” dirler; bir dilâver dahı var-ıdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Asker ‘Er, yiğit, kahraman, cesur.’

“Durmadin adam geçürdiler; çok **asker** cem’ itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Atlu ‘Atlı asker, süvâri.’

“Sultân Murâd bu beşâreti işidüp şâd olup ol şâdılığıla yayadan ve **atludan** elli altmış bin çeri cem’ olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Atı tonlu* ‘Atı zırhlı olan.’

“Gömgök demürlü kâfirler **atı tonlu** ve kendü tonlu girisüne dahı dönmeğe mecâlleri yok; kaçmağa yüz tudular.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Azab ‘Muhtelif işlerde kullanılan askerler hakkında istimal olunur bir tâbirdi.’

“Şimdiki zamânda dahı müsellemler- kim, vardur.- çeriye giden kişiye ellişer akçe vermek andan kaldı ve hem **azab** çağırtdı; göz yumdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 110-111).

Bahadır (bkz. Er yiğit).

“Hasan Alp dahı bir er yiğit idi; **bahadurlardan** idi.” (Yüksel vd., 2021, s. 83).

Cerâhor ‘Osmanlılar tarafından ordu hizmetlerinde kullanılan Hıristiyan ecirlere verilen addı.’

“Rûm İli azabı ve Anadolu azabı ve çerisiyle ve Rûm çerisiyle ve **cerâhor** çıkarıp etraf-ı âlemden “Nefîr-i âmm!” diyü “cihâd-ı ekberdür.” diyü...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Çeri (bkz. Leşker).

“Gelibolu tekürü **çeri** cem’itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Dilâver (bkz. Alp er).

“Evranos Beğ!” dirlerdi; bir alp er var-idi ve bir dahı “Hacı İlbeği!” dirler; bir **dilâver** dahı var-ıdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Ehl-i sanâat* ‘Savaşmakta ehil, usta savaşçı.’

“Yiğirmi bin azab ve on bin yeniçeri ve on bin kapu halkı ve cerâhordan ve dahı **ehl-i sanâatden** niçe leşker cem’ idüp yetmiş seksen bin âdemile Uzun Hasan’a yürüdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 152).

Er yiğit* ‘Güçlü ve yürekli, kahraman, alp.’

“Hasan Alp dahı bir **er yiğit** idi; bahadurlardan idi.” (Yüksel vd., 2021, s. 83).

Gâzî ‘Gazâ eden, ordunun başına geçen, savaşan, savaştan sağ ve muzaffer dönen.’

“Fî sebîlli’l-lah **gâzî**lerdür ve gazâ mâlın cem’ idüp Hakk yolına viricilerdür...” (Yüksel vd., 2021, s. 79).

Kapu halkı ‘Vezirlerle beylerbeyilerin memuriyet yerlerinde ve seferlerde buldukları zamanlar maiyetlerinde bulunan zâbit, asker ve hademe yerinde kullanılan bir tâbirdir.’

“Sultân Murâd’a haber olup Edirne’den göçüp varup yeniçeri ve Rûm İli azabıyla ve **kapu halkıyla** kışın zemheri vaktinde İzlâdı Derbendi’nde yetişüp derbend başında kâfirle dâyire vü muhârebe idüp kâfir çerisi girüsüne dönüp kaçdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Leşker (bkz. Asker).

“Türk üzerine yürüyelüm; aradan götürelüm.” didiler. Çokluk **leşker** cem’ itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Mücâhid ‘Cihâd eden, din düşmanlarıyla savaşan.’

“Hazret-i Muhammed Mustafâ’nun – sallallahu aleyhi ve sellem- şefâati ve enbiyânun ve evliyânun himmeti ve şerîati icrâ iden **mücâhid**lerün ve âlimlerün duâsı üzerlerinden hâlî olmayup...” (Yüksel vd., 2021, s. 80).

Silâhdâr (Ar.Far.b.sf.) ‘Silâhları muhafaza etmekle görevli memur.’

“Beğlerbeği Hadım Ali Beğ Rûm İli çerisiyle ve kapu halkı **silâhdârlardan** ve sipâh oğlanlarından pâdişâh destûrıyla ve dahı Rûm İli akıncısıyla İflâk çerisi öne düşüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 156-157).

Sipâh oğlanı ‘Askeride küçük zabıt unvanı.’

“Beğlerbeği Hadım Ali Beğ Rûm İli çerisiyle ve kapu halkı silâhdârlardan ve **sipâh oğlanlarından** pâdişâh destûrıyla ve dahı Rûm İli akıncısıyla İflâk çerisi öne düşüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 156-157).

Timar eri ‘Topraklı süvârisi.’

“Kara Mürsel!” dirlerdi; bir er var-idi; ol kenârı ana viridi; vilâyetini tîmâr üleşdüirdi; tîmâr erleri kenara gelüp kenârı beklediler.” (Yüksel vd., 2021, s. 86).

Tonlu* ‘Zırhlı.’

“Gömgök demürlü kâfirler atı tonlu ve kendü **tonlu** girisüne dahı dönmeğe mecâlleri yok; kaçmağa yüz tudular.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Torlak ‘Bektaşî tâbirlerindendir. Acemilikleri sebebiyle yeni intisab etmiş olanlar hakkında kullanılırdı.’

“Ol dahı bir iki bin **torlaklarıyla** çenk çakanayla illeri azdurup yürürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Yarar alperen* (bkz. Yarar yoldaş).

“Süleymân Paşa, yetmiş seksen kişi-yile, **yarar alp erenler**, bahâdurlar sala bindiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

Yarar yoldaş* ‘Ortak bir görüşü benimseyen savaşçı.’

“Gâyet bahâdur idi; **yarar yoldaşlar** koşdı ve şimdi ol hisâra “... Hisârı!” dirler.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Yasaklu ‘Silâhlı, intizâmlı.’

“Yıldırım Han, gayet **yasaklu-yıdı**; kimse bir habbe yokamazdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Yaya ‘Atlı olmayan asker.’

“Sultân Murâd bu beşâreti işidüp şâd olup ol şâdılgıla **yayadan** ve atludan elli altmış bin çeri cem’ olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Yeğni atlu* ‘Yiğit, güçlü, çevik atlı asker.’

İslâm leşkeri **yeğni atlular** ve yeğni erenler kâfirün ardından yetip...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Yeğni eren* ‘bkz. Alp er.’

“İslâm leşkeri yeğni atlular ve **yeğni erenler** kâfirün ardından yetip...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Yeniçeri ‘Hicrî 1241 (Milâdî 1826) senesinden evvel Osmanlıların muvazzaf askerlerine verilen ad.’

“Orhân Gâzî, vardı; Hacı Bektaş Sultânoğlından dest-i tevbe idüp ak börk geydi. Kendüye taalluk olan kullar dahı ak börk geydiler; ak börk geymek ol zamandan kaldı, **yeniçeriye**.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Yüğüruk atlu* ‘bkz. Yeğni atlu.’

“İslâm leşkeri anları ol hâlde görüp etrâfdan kaçıp giden çeriler ve akıncılar bu hâli görüp **yüğüruk atlular** kafirün ardına düşüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

O) Savaş Düzeni/ Diziliş:

Kol ‘Yön, taraf, Ordu birliği.’

“Kara Mihal bir taraftan Sultân Murâd’a hücum idüp Sultân Murad’un iki kolunu götürüp ...” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Orta Göğüs* ‘Savaş alanında ordunun merkezini oluşturan bölüm.’

“Tatar çerisi topa ve tüfeğe turmayup Sultân Muhammed **orta göğüsde** durup...” (Yüksel vd., 2021, s. 153).

Sağ Kol* ‘Savaş alanında ordunun merkezinin sağ tarafını oluşturan bölüm.’

“Anatoli ve Rûm ve Rûm İli çerisin götürüp **sağ kol** ve sol kol girü sınıp...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Sol Kol* ‘Savaş alanında ordunun merkezinin sol tarafını oluşturan bölüm.’

“Anatoli ve Rûm ve Rûm İli çerisin götürüp **sağ kol** ve **sol kol** girü sınıp...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Ö) Silah/Techizat:

Araba ‘Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve katırlar ve **arabalar** çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçıp gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Balçak ‘Kabza, Kabzanın demir siperi.’

“On beş arış uzunı ve üç arış **balçağı** vardı.” (Yüksel vd., 2021, s. 136).

Ceng aleti* ‘Savaşta gerekli olan teçhizat.’

“Sultân Murad katuna gelüp toplar ve tüfekler ve arabalar ile zenberekler ve kalkanlar ve **ceng âletin** ve çeri yarağın görüp hazır olup ve Sultân Muhammed’i alup bile gitmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Cıda ‘Mızrak.’<Moğ.

“Sultân Murâd anı görüp Hakk’a çok şükürler idüp kıralın başını **cıdaya** sançup kaldurur.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Çegre okı ‘Koğuş oku/ çegre oku: Türkiide ağaçtan oluk gibi mücevvef bir nesnedir, içinde

mezbur tir-i nâvek atılır.’

“Nâgâh Ebû Eyyûb-i Ensârî’nün alına (eline) **çegre okı** dokundu.” (Yüksel vd., 2021, s. 144)

Çeri yarağı ‘Asker silahı.’

“Sultân Murad katuna gelüp toplar ve tüfekler ve arabalar ile zenberekler ve kalkanlar ve ceng âletin ve **çeri yarağın** görüp hazır olup ve Sultân Muhammed’i alup bile gitmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Deve ‘Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan (Camelus).’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından **develer** ve katırlar ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Gömgök demür ‘Mavi demir, Kılıç anlamına gelen bir söz.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve katırlar ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup **gömgök demüre** gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Hançer ‘Ucu sivri, iki yanı keskin bıçak.’

“Yorgi bu haberi işidüp ol gussayıla ol acığıla **hançere** düşüp kendüyü helâk itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 145).

Kalkan ‘Oktan ve kılıçtan korunmak için savaşçıların kullandığı korumalık.’

“Sultân Murad katuna gelüp toplar ve tüfekler ve arabalar ile zenberekler ve **kalkanlar** ve ceng âletin ve çeri yarağın görüp hazır olup ve Sultân Muhammed’i alup bile gitmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Katır ‘Atgillerden, kısarak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.’

Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve **katırlar** ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Kılıç ‘bkz. Gömgök demür.’

“Ol vakt; kim, Buzuntın Üngürüs vilâyetine gitdükde Buzuntın’un bir **kılıcı** vardı.” (Yüksel vd., 2021, s. 136).

Kın ‘Bıçak, kılıç gibi kesici aletlerin kabı.’

“Ol bâzîrgân ol kılıca yeni **kın** düzdürmiş ve kendüye meremmet itmiş imiş.”
(Yüksel vd., 2021, s. 137).

Ok ‘Yayla atılan, ucunda sivri demir bulunan ince, kısa tahta çubuk.’

“Âkıbet ceng içindeyiken tekürün bir oğlunun bir gözün çıkardılar. **Ok** ile urdılar.”
(Yüksel vd., 2021, s. 145).

Onat yarağ* ‘Düzenli, düzgün, uygun silah.’

“Arap leşkerine şikest vâki olup gidüp def’a girü gelüp **onat yarağ**-ile Adana’nun üzerine düşüp cebrile alup...” (Yüksel vd., 2021, s. 160).

Tansuk kılıç* ‘Değerli, kıyetli kılıç.’

“Bir gün balık avcıları balık avlarken ağları Tuna dibinde ol kılıcun balçağına ilişür; çıkarurlar; kim, bir acâyib **tansuk kılıç**dur.” (Yüksel vd., 2021, s. 137).

Tiğ-i samsam ‘Tiğ-ı Dahhâk, kabzasında iki ejder başı bulunan iki yüzü keskin bir kılıç yahut hançer çeşididir.’

“Yahşoğlı elçiyi lâinün üzerine Samsüvâr bigi- Rüstem-i Nerîmân gibi- hücum idüp üzerine at salup **tiğ-i Samsâm**’la yüzünde ve başında zahm urup ol zahmetten Yahşoğlı kâfir helâk olup cân ber-cehennem ısmarladı.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Toğrımeç (Rus.) ‘İki tarafı keskin kılıç.’

“**Toğrımeç** misâlinde balıkçılar ol kılıcı iletüp bir bâzîrgâna satarlar.” (Yüksel vd., 2021, s. 137).

Top ‘Gülle veya şarapnel atan büyük ateşli silah.’

“Varna üzerine buluşup azîm ceng olup **toplar** ve tüfekler ve zenberekler kaza yağmuru bigi birbirine atilup...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Top arabası* ‘Savaş toplarını taşıyan araba.’

“Kıral-ı lâin bunca çeriler cem’ idüp yetmiş seksen bin çeri cem’ olup üç dört yüz **top arabaları**yla çekilüp çerisi gömgök demüre gark olmuş...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Tüfek ‘Savaş ya da avda kullanılan uzun namlulu ateşli silâh.’

“Varna üzerine buluşup azîm ceng olup **toplar** ve **tüfekler** ve zenberekler kaza yağmuru bigi birbirine atilup...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Yarag ‘Silah, güç, kuvvet.’

“Hisâr **yaragin** gören hisâra girsün” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Yarak ‘bkz. Yarag’

“Bunca **toplar** ve **tüfekler** bunca **yaraklar** Rûm İli beğlerbeğisi Hadım Ali beğ Gelibolı’dan geçüp Arab diyarına teveccüh idüp gidüp.” (Yüksel vd., 2021, s. 157).

Zenberek ‘Çelik veya pirinçten yapılan ok, cepheye hayvan sırtında taşınabilen küçük top.’

“Varna üzerine buluşup azîm ceng olup **toplar** ve **tüfekler** ve **zenberekler** kaza yağmuru bigi birbirine atilup...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

P) Taktik:

Akın ‘Düşmanı tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla düşman topraklarına yapılan baskın.’

“Biri Çandarlı Kara Halil’den; biri Kara Rüstem’den ve hem Gâzî Evranos Beğ’e dahı ısmarladılar; kim, **akında** çıkan esîrden beşde birin alalar; dört esîri olanun yigirmi bişer akçesin alalar.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Akın eyle* ‘Saldırı düzenlemek, saldırmak.’

“Kara Boğdan’a varup **akın eyleyüp** iki üç def’a Allah inâyetinde rast gelüp bî-nihâyet mâl-ı ganâyim ile bunca esîrle gelüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 157).

Akın gönder- (Bkz. Akın eyle-).

“Mora tarafına vardı; Kara Ferde’ye turdu ve dört yana **akın gönderdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 97).

Akın id- (Bkz. Akın eyle-).

“Gelibolu feth itdüklerinden sonra dahı Süleymân Şâh Hayrabolu’yu ve Çorlu vilâyetine **akın idüp** kaparlardı; girü Gelibolu’ya gelürlerdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Akın vir- (Bkz. Akın eyle-).

“Sultân Murâd Gâzî, ol hinde lalası Şâhin’i Zagra’ya ve Filibe’ye ve ol taraflara **akın virdi**; gönderdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Al- ‘Almak, himâyesi altına almak.’

“Osmân gördü; kim, ceng-ile **alınmaz**; karşusunda Kapluca tarafında hâvâle yaptırdı, hisâra karşı.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Alay bağla-* ‘Savaş düzeni almak.’

“Alaylar bağlandı iki çeri mukâbil oldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Alay dür- (Bkz. Alay bağla-).

“Cum’a gün ale’s-sabâh alaylar **dürildi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Alay Düz-* (Bkz. Alay bağla-).

“Sancak çöz-: Sultân Beyâzîd’ün haberi yogiken Sultân Beyâzîd sancakların çözüp **alaylar düzüp** kösler çalındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Alay tağıt-* ‘Savaş düzeninde olan birlikleri dağıtmak, bozguna uğratmak.’

“Kâfirün **alaylarını tağıdup** târ-mâr idüp girü gâzîlere Hakk Teâlâ fırsat virüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 119).

Ardın bas- ‘Peşini bırakmıyarak takibetmek, geriden vurmak.’

“Nigebolu çerisiyle ve hâzır akıncıyla kâfirün **ardın basup** bunca kâfirleri kırıp helâk idüp zirihlü, cebelü, ve cevşenlü kâfirleri dutup göndermekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Ardına düş- ‘Peşine düşmek, arkasından kovalamak.’

“Gâzîler **artlarına düşüp** kovdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

At sal-* ‘Düşmân üzerine at sürmek, süvâriyle saldırmak.’

“Yahşoğlu elçiyi lâinün üzerine Samsüvâr bigi- Rüstem-i Nerîmân gibi- hücum idüp üzerine **at salup** tiğ-i Samsâm’ıla yüzünde ve başında zahm urup ol zahmetten Yahşoğlu kâfir helâk olup cân ber-cehennem ismarladı.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Az dur- ‘Yoldan çıkartmak, şaşırtmak.’ <az-dur-

“Ol dahı bir iki bin torlaklarıyla çenk çakanayla illeri **azdurup** yürürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Bel bağla- ‘Birisinin veya bir şeyin kendisine yardımcı olacağına duyulan inanç.’

“Hakk’a çok çok şükürler idüp niyyet-i gazâyâ **bel bağlayup** Edirne’den göçüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Berkid- ‘Sağlamlaştırmak, kökleştirmek.’ = be(r)kü- < *be(r)k+i-

“Hadım Ali Paşa dahı bu hâli görüp hisârı **berkidüp** olan metrukâtı içine koyup leşker zebûn olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 159).

Buluş- ‘Bir araya gelmek, karşılaşmak.’ <bul-(u)ş-

“Hâzır olup anda olan gâzîler Koyun Hisârı’nda kâfirle **buluşdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Câsûsla-* ‘Haber sızdırtmak, istihbarat sağlamak.’

“Hacı İlbeği bunu **câsûs**layup bir gün tekfûrı gâfil ele getürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Cebr ‘Zor, zorlama.’

“Sivas şehrini **cebrile** aldı; helâk itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

Çat- ‘Birleştirmek, katmak.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine **çatılıp** ardından develer ve katırlar ve arabalar **çatılıp** Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Çekil- ‘Geri çekilmek, ricat.’ <**çek-il-**

“Arab çerisi Halep üzerinden **çekilüp** İç İl’e gidüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Denize dök-* ‘Deniz savaşında galip gelmek.’

“Kâfirleri kırıp sıyup **denize döküp** helâk itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 147).

Depin- ‘Tepinmek, ayak diremek.’

“Sultan Muhammed’ün oğlanları her taraftan baş kaldurdılar. İzmiroğlu ve Menteseoğlu her tarafun beğleri **depindiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Depret- ‘Kımılatmak, sarsmak, harekete getirmek.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine **çatılıp** ardından develer ve katırlar ve arabalar **çatılıp** Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden **depretmeyüp** İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Döğüp yürü-* ‘Fethedip durmadan devam etmek.’

“İbsala’yı dahı **döğüp yürürlerdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Dut- ‘Elde bulundurmak, ele almak, ele geçirmek.’

“Bağların arasında bir kâfir **dutdılar**; alup ol kâfiri, gemiye binüp ale’s-sabâh Süleymân Şâh’a getürdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

Dün basgunı ‘Gece baskını.’

“Kıralıla buluşup ton değşürüp **dün basgunun** idüp kıral leşkerin Tuna suyına döktü.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Eğirt-* ‘Etrafını sarmak, çevrelemek.’

“İki hâvâle yapıldılar bir yılda. Bursa’yı **eğirttiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Fursat vir-* ‘İmkân tanımak, nasip olmak.’

“Hakk Teâlâ **fursat virüp** Gelibolu tekfûrı sındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Garet id-* ‘Düşmân toprağına yağma için yapılan saldırı düzenlemek.’

“Yuvan illerin **garet idüp** Akça Hisâr üzerine düşüp alımayup geri gelüp Edirne’de karâr itdi, hicretün sekiz yüz elli dördünde.” (Yüksel vd., 2021, s. 119).

Gücü yit- ‘Üstesinden gelebilir olmak.’

“Yanko bin Madiyan’ın kırk kez yüz bin leşkere **güci yiterdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 126).

Hadd-ı sınır it- ‘Sınır yapmak.’

“Çarşu Suyı’ndan ötesin **hadd-ı sınır** itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Handak kazdur-* ‘Çukur kazdırmak.’

“Pençşembe gün sabâh, Temür kondı; **handak kazdurdu**; kendüyi handak içine aldı ve Yıldırım Bâyezîd Han ahşam kondı.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Havâle kıl-* ‘Asker çıkarmak, sefer düzenlemek.’

“Âhirü’l-emr, Ömer bin Abdülazîz Halîfe kendü geldi. Gelüp Galata’yı yapdurdı. Konstantaniyye’ye **havâle kıldı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Havale ol-* ‘Savaş öncesinde ve/veya esnasında bir noktadan diğerine doğru asker sevk etmek.’

“Bursa’nun üzerine düşdiler. Osmân Gâzî **hâvâle oldu.** Osmân gördü; kim, ceng-ile alınmaz; karşusunda Kapluca tarafında hâvâle yapturdı, hisâra karşı.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Hâvâle yaptur-* (bkz. Hâvâle ol-).

“Osmân gördü; kim, ceng-ile alınmaz; karşusunda Kapluca tarafında **hâvâle yapturdı,** hisâra karşı.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Hisâr id-* ‘Kuşatmak, etrafını sarmak.’

“Bir yıl yine Kostantaniyye üzerine düşüp **hisâr idüp** girü alımayup dönüp Şâm’a geldiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Hucüm it- (Ar.) ‘Saldırmak.’

“Küffâr leşkerü **hücum idüp** bu yana Çirmen karşusunda otururken bu taraftan Lala Şâhin dahı gâzîler cem’ idüp hâzır olan leşkeriyle...” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Ismarla- ‘Bir şeyin, bir kimsenin bakılmasını, korunmasını birinin sorumluluğuna bırakmak, emanet etmek.’

“Filibe yöresinde Konuş Hisârı dâyiresine getirüp Minnetoğlu Muhammed Beğ’e **ismarladı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 108).

Isuz ko-* ‘Sahipsiz bırakmak, ıssızlaştırmak.’

“Konstantin’ün ilini ve vilâyetini alup Konstantin üzerine düşüp kuru tarafın alup **ısuz kodular.**” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

İled- ‘Götürmek, ulaştırmak.’

“Hemân-dem kâfir aydur; “Ben sizi bir yirden **iledeyim;** kim kimse görmedin, hisâra girevüz.” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

İstimâlet vir- ‘Teselli etmek, avutmak.’

“Vardılar; incitmediler; **istimâlet virdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Kadı dik-* ‘Fethedilen ya da antlaşma sağlanan bölgelere kadı tayin etmek.’

“Yıldırım Bâyezîd yine gelüp Konstantin’e düşüp âkıbet sulh itdiler; içine âdem koyup **kadı dikdiler** ve Tarakçı Yenicesi’nün hisâr erini getirüp İstanbul içine koydular; bir mahalle itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Kap- ‘Birdenbire yakalayarak, çekerek almak.’

“Gelibolı feth itdüklerinden sonra dahı Süleymân Şâh Hayrabolı’yı ve Çorlu vilâyetine akın idüp **kaparlardı;** girü Gelibolı’ya gelirlerdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Karar it-* ‘Sefere çıkmamak.’

“Ertuğrul bir niçe zamân anda kaldı; **karâr itdi.** Ol arada çok gazâ iderdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 82).

Karcaş- ‘Karışmak, birbirine girmek, karmakarışık olmak.’

“Yeniçeri **karcaşup** şehr-i Edirne karuş muruş olup yeniçerinün buçuğar ulûfelerin arturup yeni çeri sakin olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 117).

Karşula-* ‘Savaşmak için karşısına çıkmak.’

“Osmân Gâzî dahı Allah’a sığınup kâfirleri **karşuladılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kış akını* ‘Kış aylarında yapılan sefer.’

“Def’a Sultân Bâyezîd Konstantin’de karâr idüp Malkoçoğlu Bâlî Beğ’e Lih vilâyetine akın virüp gazâyâ gönderüp **kış akını** olup çok hadiseler vâki oldı sene 904.” (Yüksel vd., 2021, s. 163).

Kon- ‘Yerleşmek.’

“Pençşembe gün sabâh, Temür **kondı**; handak kazdurdı; kendüyi handak içine aldı ve Yıldırım Bâyezîd Han ahşam **kondı**.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Koş- ‘Birini, bir işte görevlendirmek.’

“Osmân Gâzî, oğlu Orhan’ı Bursa fethine gönderdi. Köse Mihal’i ve Turgut Alp’i bile **koşdı**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Kovuş- ‘Karşılıklı olarak birbirini bir yerden sürüp çıkarmaya çalışmak.’ <
kov-(u)ş-

“Ol vakt, Sultân Muhammed Rûm İli’nde **kovuşurken** bu taraftan Karamanoğlu yürüdü;” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Kuruya dökül-* Deniz savaşı sırasında karaya kaçmak.’

“Küffârun çerisi bu hâli gördiler; kaçmağa yüz dutup **kuruya döküldiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 145).

Lagım ‘Kaleleri düşürmek amacıyla gedik açmak veya düşmana zarar vermek maksadıyla açılan ve barut konulup atılan yerler.’

“Karamanoğlu geldi; Burusa’yı hisâr itdi. Şehrini oda urdı. **Lagımlar** kazdurdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Muhkem düzed-* ‘Sağlam bir şekilde yoluna koyma, tanzim etmek, tertip etmek.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve katırlar ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı **muhkem düzetüp** kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün önünden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Mukavemet it- ‘Karşı koymak, dayanmak, direnmek, direniş.’

“Anatoli çerisi üzerine hücum idüp Arab çerisi geri bir hileyile gelüp Anatoli çerisi **mukavemet itmeyüp** dağılıp gidüp Arab çerisi yeğün gelüp Bu esnada Rûm İli çerisi görüp Arab çerisi üzerine hücum idüp azîm ceng idüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 159).

Mütemekkin ol-* ‘Mekânlanmak, bir yerde oturmak, sefere çıkmamak.’

“Def’a Edirne’de karâr idüp sefer itmeyüp **mütemekkin olup** oturuken mariz oldu.” (Yüksel vd., 2021, s. 119).

Oda ur- ‘Ateşe vermek, yakmak.’

“Ebü’l Müslim kâfirlerün yedi yüz pâre gemilerin üç yüz pâre gemilerün **oda urdılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 147).

Ön bağla-* ‘Önünü kesmek, karşında durmak.’

“Konstantin teküri Firenkistan’a haber göndermiş idi. Bî-hadd, gemilerle gelüp **halîfenün önün bağladılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Perakende ol- ‘Bölmek, dağıtmak.’

“Def’a Sultân Murâd Sofya’da karâr idüp beğlerbeği Şehâbeddîn Paşa’yı Rûm İli çerisiyle ve akıncıyla ve yeniçeriyle İflâk’dan geçüp Üngürüs vilâyetine akıncılar ve çeri **perakende olup**...” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Sâkin ol- ‘Uslu, hareketsiz, kendi halinde olmak.’

“Barışdılar; birbiriyle **sâkin oldılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 104).

Sancak göz-

“Sultân Beyâzîd’ün haberi yogiken Sultân Beyâzîd **sancakların çözüp** alaylar düzüp kösler çalındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Sanç- ‘Saplamak, batırmak, yenmek.’

“Sultân Murâd anı görüp Hakk’a çok şükürler idüp kıralın başını cıdaya **sançup** kaldurur.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Savul- ‘Bir şeyden çekinerek bulunduğu yerden uzaklaşmak.’

“Ehl-i İslâm gördü; kim, kâfir çerisi gömgök demürdür; öninden **savulup** iki taraftan İslâm leşkeri yeğni atlular ve yeğni erenler kâfirün ardından yetip çıplak kâfire girüp kılıç koyup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Seğirdim sal-* ‘Zaman kaybetmeksizin hareket etmek.’

“Bundan sonra, Gelibolu dâyiyesine **seğirdim** saldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Sınur it- (Bkz. Hadd-ı sınır it-).

“Kıvrım Yolu’ndan aşağısın **sınur itdiler**; İsfendiyâr’a virdiler; bâkisin Yıldırım Han tasarruf eyledi.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Sinirle- ‘Savaşlarda, düşman atının art ayak kirişlerini kılıç hamlesiyle kesmek.’

“Bir azab ve bir yeniçeri anda hâzır bulunup kıralın atını **sinirleyüp** kıralı anda düşürüp “Koca Hızır!” dirlere; alp erenlerden ve bahadır dilâverlerden hâzır bulunup inüp kıralın başını kesüp Sultân Murâd’a getürdü.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Şeb-i hun kıl-* ‘Gece baskını yapmak.’

“Üç taraftan yürüyüp Serf leşkeri gâfiliken bir gece **şeb-i hûn kıldılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Tagıt- ‘Dağıtmak.’ <*tâğıt-t-

“Gelüp anları **tagıtdılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Tasarruf eyle-* ‘Himâyesine almak, sâhip olmak.’

“Kıvrım Yolu’ndan aşağısın sınır itdiler; İsfendiyâr’a virdiler; bâkisin Yıldırım Han tasarruf eyledi.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Tedarük it- (Ar.) ‘Bulmak, sağlamak.’

“Sultân Muhammed, Bâyezîd Paşa’ya aydur: “Bu Rûm İli’ne geçmege **tedarük idün**.” dir.” (Yüksel vd., 2021, s. 106).

Tedbîr ‘Bir şeyi te’min etmek veya önlemek üzerine izlenen yol.’

“Süleymân Şâh aydur: “Ne’am bu denizi öte geçmeye fikri derin.” didi. “Kâfirlerin haberi olmasa; **tedbîr** nedür; nice idelüm?” ol fikirdeyem” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

Tefrika ol- ‘Bölünmek, ayrılmak.’

“**Tefrika oldılar**, hep bu beğler, Temur Han katında olırlardı ve Yıldırım çerisi dahi Yıldırım’dan incinmişlerdi;” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Uç idin- (Bkz. Hadd-ı sınır it-).

“Evranos Beğ, Gümülcine’yi **uç idinüp** İsketye’yi ve Marulya’yı feth idüp harâcın aldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Uğraş- ‘Bir işin üstesinden gelmeye çalışmak, iş edinmek.’ <OT. oğraş- (DLT).

“Osmân Gâzî gine Yenişehir’e geldi. Etrafun kâfirleri geldiler; Osmân Gâzî’yle **uğraşdılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Üş- ‘Çokça gelip toplanmak, üşüşmek.’

“Mezîd Beğ’i gâfil bulduğu bigi ale’l-gâfilin Şehâbeddîn Paşa üzerine **üşdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Üzerine düş-* ‘Bir yere yönelmek.’

“Bursa’nun **üzerine düşdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Vur- ‘Etkisi bir yere kadar uzanmak, kurşunla vurmak.’

“İstanbul gemisi çıkup ol kenârı **vurmaya**.” deyü ve Yalakova’yı Akçakoca’yla olan gâzîlere tîmâr üleşdürdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 86).

Yeğîn gel- ‘Baskın gelmek, üstün gelmek.’

“Anatolî çerisi üzerine hücum idüp Arab çerisi geri bir hîleyle gelüp Anatolî çerisi mukavemet itmeyüp dağılup gidüp Arab çerisi **yeğîn gelüp** Bu esnada Rûm İli çerisi görüp Arab çerisi üzerine hücum idüp azîm ceng idüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 159).

Yoka- ‘El sürmek, dokunmak.’

“Yıldırım Han, gayet yasaklu-yıdı; kimse bir habbe **yokamazdı**.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Yürüyiş it-* ‘Saldırıya geçmek, Hücum etmek.’

“Konstantin şehrini hisâr idüp altı ay ceng idüp âkıbet bir cum’a gün **yürüyiş** itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 144).

R) Tutsak/Tutsaklık:

Esîr ‘Savaşta düşmân eline düşen kimse, tutsak.’

“Gelibolî’da **esîrden** baş almak: Biri Çandarlı Kara Halîl’den, biri Kara Rüstem’den ve hem Gâzî Evrenos Beğ’e dahî ismarladılar; kim, akında çıkan **esîrden** beşde birin alalar; dört **esîri** olanun yiğirmi bişer akçesin alalar.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Habs ‘Hapis, alıkoyma, bir yere kapama, salıvermeme.’

“Mihaloglı Muhammed beğî Tokad’da **habsden** çıkardılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 111).

Tutsak (Bkz. Esîr).

“Yedi sekiz bin kâfiri kılıcdan geçürdiler ve dahî şehirden ve ilden yiğirmi bin mikdarı esîr alup yedi sekiz bin **tutsak**.” (Yüksel vd., 2021, s. 148).

S) Unvan:

Emîr-i Alem ‘Eyalet sancaklarını muhafaza eden zâbit.’

“Azab Beğ’e emîr-i alemlik virdi; **emîr-i alem** dikdi ve her sancagı kendü kulına virdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Emîr-i Alemlik ‘Eyalet sancaklarını muhafaza eden zâbitin unvanı.’

“Azab Beğ’e **emîr-i alemlik** virdi; emîr-i alem dikdi ve her sancagı kendü kulına virdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Han (Bkz. Padişâh).

“Dürlü dürlü habeler ile elçiler Temür **Han**’ı Yıldırım **Han**’ıla cevâblaşdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

“**Kadıasker** ‘İlmiye rütbelerinin sonuncusu ve mülkiyede bâlâlık, askerlikte müşir rütbesinin altında olan, Rumeli, Anadolu adıyla iki derecesi bulunan kişi.’

Çandarlı Halîlî Gâzî Murâd getirüp **kadıasker** idindi.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Padişâh ‘Hükümdar, melik.’

“Rûm İli beğleri ittifâk idüp “Sefer vakti değüldür” deyüp **padişâhımız**- hallede Allahu saltanatahu- azablara destûr virüp kendü Kostantaniyye içinde.” (Yüksel vd., 2021, s. 161).

Paşa ‘General.’

“Çandarlı Halîl’e **pâşalık** virdi; vezir oldu. Adını Hayreddîn **Paşa** kodılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Subaşılık* ‘Osmanlılarda kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamakla görevlendirilen kimseye verilen unvan.’

“*Karacahisâr Sancagı’nı- kim, “İn Öni!” dirler- oğlu Orhan’a viridi; subaşılığı karındaşı Alp Gündüz’e viridi ve Yarhisâr’ı Hasan Alp’e viridi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 83).

Sultan (Bkz. Padişâh).

“*Uzun Hasan ordusunda Ömer beğ’i halas idüp Sultan Muhâmmed Uzun Hasan’un ilin ve memleketin alup “Ve yensuruke Allahu nasran azizen.*” (Yüksel vd., 2021, s. 153).

Uç Begi ‘Türk devletlerinde hudut boylarındaki vilâyetlerle sancakların başında bulunanlara verilen addır.’

“*Bunlar, yirlü yirinde uç beğleri oldılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Uç Beğliği (Bkz. Uç Begi).

“*Evranos Beğ’e uç beğliğini viridi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Vezir ‘Osmanlı devletinde, askeri ve idari bakımdan en yüksek derecedeki kimse.’

“*Çandarlu Halîl’e pâşâlık viridi; vezir oldı. Adını Hayreddîn Paşa kodılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Ş) Yazışma:

Cevâblaş-* ‘Yazışmak.’

“*Dürlü dürlü habeler ile elçiler Temür Han’ı Yıldırım Han’ıla cevâblaşdılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

T) Yenilgi:

Baş indür-* Boyun eğmek, kabullenmek.’

“*Yüz bin ere ve leşkere güci yiterdi; ammâ, hiç kimseye baş indürmezdi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 121).

Düş- ‘Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak.’

“*Gelüp kaçup kurtıldılar. Kestel teküri düşdi ve Bursa teküri Adrenus teküri kaçup bunlara mutî’ oldı.*” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ele gir- ‘Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak.’

“*Eretun’dan sonra ol vilâyet bunların eline girmişdi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

Hasâret ‘Zarar, ziyân.’

“*Heva germlüğinden çeri hasâret ola.*” deyü “*Mevsümünde girü gelevüz.*” diyüp girü dönüp.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Havf eyle-* ‘Korkmak.’

“*Mûsâ bundan hîle duyup havf eyledi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Hezîmet ‘Savaşta bir taraf askerinin bozulması.’

“*Mısır çerisi, hezîmet olup sultân kaçdı; Mısır’a gitdi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

Münhezim ol-* ‘Hezimete, bozguna uğramış olan.’

“*Âkıbet, kâfirler münhezim olup kaçup Edirne’ye geldiler; hisâra girdiler.*” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Zir ü Zeber ol-* ‘Altüst olmak.’

“*Hak Teâla kudreti-yile zîr ü zeber oldı!*” didiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 93).

U) Zafer:

Al- ‘Ele geçirmek, fethetmek.’

“*Gâziler andan göçüp gelüp Ulubad’ı aldılar; teküri-y-ile sulh itdiler.*” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ele götür-* ‘Ele geçirmek, yakalamak.’

“Sonra, Dimetoka tekfûrı geldi; kim, Hacı İlbeği **ele getüre**. Hacı İlbeği bunu câsûslayup bir gün tekfûrı gâfil **ele getürdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Feth-i meserret-âsâr* ‘Kutlu, sevinçli eserler kuşatması.’

“Bu **feth-i meserret-âsâr** hicretün sene 767 yedi yüz altmış yedisinde vâki oldu.” (Yüksel vd., 2021, s. 93).

Feth it- ‘Zapt etmek, Kuşatmak.’

“Çok gazâlar itdi; gelüp evvel Bilecük’i ve Yarhisâr’i ve Aynagöl’i **feth itdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 82).

Haraca kes-* ‘Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla para almak.’

“Elli bin filori harâç alup ve elli bin filori yılda **haraca kesdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Hıfz it- (Ar.) ‘Saklamak, Aklında tutmak, bellemek.’

“Cimbin Kal’ası’nun gemilerin **hıfz itdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Kovagit-* ‘Peşine düşmek, ardından gitmek.’

“Bu tarafa bakmadı ve İsâ ve Mûsâ, Karesi vilâyetinde birbirin **kovagitdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 103).

Musahhar it-* ‘Ele geçirmek.’

“Konur Alp ve Gâzî Rahmân Akyazı Ovası’nı ve Konrapa ilini ve Bolu vilâyetin Mudurnu vilâyetiyle **feth itdi**. Kendüye **musahhar itdi** ve Akçakoca dahı Koca İli’n **feth itdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85-86).

Sı- ‘Kırmak, Bozmak, Yenmek, Mağlup etmek.’

“Âkıbet, Hakk Teâlâ fırsatı Osmân’a viridi; kâfirleri **sıyup ol** vilâyetleri alup zabt itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Zabt it- ‘Yazıya geçirmek, Hatırında tutmak, Zorla almak.’

“Âkıbet, Hakk Teâlâ fırsatı Osmân’a viridi; kâfirleri sıyup ol vilâyetleri alup **zabt itdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Zafer bul-* ‘Kazanmak, Yenmek, Galip gelmek.’

“Konstantin üzerine iledüp topları kurdurup her taraftan atılıp hisârün burçlarını ve bedenlerini yakup kâfireler içerüden **zafer bulmayup** Sultân Muhammed “Hakk yolına fî-sebîl-i Allah gazâ-yı yağma” buyurdu.” (Yüksel vd., 2021, s. 120-121).

Sonuç

Gerek askerî stratejileri gerekse de askerî başarılarıyla ün kazanmış olan Türkler, kurdukları ve kullandıkları askerî terimlerle diğer toplumların da kabul ettiği önemli bir yere sahip bir topluluk olarak günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler. Bu özellikler, ilk yazılı metinlerimiz olan Orhun kitabelerinden başlayarak, resmi ve/veya gayri resmi tarih yazıcılığına ait metinlerle kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmada ilk anonim Osmanlı tarihindeki askerî söz varlığı tematik açıdan ele almaya ve çıkarılan bu dil malzemesinin hem geçmişle hem de günümüzle kıyaslanarak yaşayan ya da tarihi süreç içerisinde kullanımdan düşmüş olan kelime ve kelime grupları tespit edilmeye çalışıldı. Bu doğrultuda taranan eserde tespit edilen askerî kelimeler: Askerî Birlik, Bağışlama/Af, Barış, Denetleme, Dost/ Dostluk, Düşman/ Düşmanlık, Ganimet, İstihbarat, İsyan, İtaat/Baş eğme, İzin/Müsaade, Kaçma, Kıyafet, Ölüm, Psikolojik Harekât, Savaş, Savaşçı/Asker, Savaş Düzeni/ Diziliş, Silah/Teçhizat,

Taktik, Tutsak/ Tutsaklık, Unvan, Yazışma, Yenilgi, Zafer gibi toplamda 25 başlık altında incelenmiş ve İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman olarak adlandırılan Edirne Nüshasına ait bu Osmanlı Tarihinde, doğrudan ve bağlama dayalı olarak dolaylı denebilecek toplamda 255 askerî kelime tespit edilmiştir. Bilinen tarih boyunca Türklerin savaşçı özellikleri ön plandadır, bu özellikleri dolayısıyla savaşla ilgili hususlara her daim bir kutsallık atfedilmiştir. İslamiyet öncesinde savaşçılara verilen unvanlar ve onlar için dikilen balballardan bu hususu açıkça görebilmekteyiz. Osmanlı tarihine ait bu eserde de savaşla ve kendi askerimizle ilgili; gazâ, gazâ-yı ekber, cihâd-ı ekber, mücâhid, gâzi; düşmanla ilgili olarak da genellikle kâfir, lâin gibi kelimelerin yoğunlukta kullanılması bize bu düşüncenin İslamiyet sonrasında da devam ettiğini göstermektedir. Anonim Osmanlı kroniklerinde dönemin Padişahları sert ve keskin bir dille eleştirilmiş olsa da gerek müstensihler gerek de müellifler, eserlerin yazıldığı dönemlerde bazen tarafsızlıklarını koruyamamışlar ve bazı kroniklerde yenilgileri bile bir başarıymış gibi ifade etmişlerdir (Öztürk, 2015). Bu durum elbette ki yazdıkları dönemler dikkate alındığında olağan görülebilir. Savaşın iki tarafı vardır ve savaş sonucu bu iki bakış açısıyla bir taraf için zafer, diğer taraf için de istila olarak adlandırılabilir. Bunu eserde geçen ölüm ve yenilgiyle ilgili ifadelerde de görebilmekteyiz. Şayet ölen kişi ya da yenilgiye uğrayan taraf Türk ve Müslümân ise daha yumuşak, kırıcı olmayan; şehîd, katl itmek, ele girmek, düşmek gibi kelimelerle, düşman tarafından ise daha sert ve zaman zaman aşağılayıcı; helâk olmak, kırılmak, gömgök demüre gark olmak, baş idürmek, zir ü zeber olmak, münhezim olmak gibi kelimelerle ifade edildiği görülmektedir. XV. Yüzyılın ikinci yarısı Anadolu Türkçesi için bir geçiş dönemi özelliği gösterir. Bir önceki yüzyıla göre yabancı kelimelerin dilimize giriş oranı Türkçenin aleyhine gibi görünse de bu eserdeki sınırlı sayıdaki örneklerde bile; yağı, yarak, yasaklu, Alp er, tonlu ve ok gibi eski Türkçe kelime örneklerine rastlanmıştır. Savaş alanında askerî düzen almakla ilgili kelimelerde; orta göğüs, sağ kol, sol kol gibi Türkçe kelimelerin kullanıldığı ve bu tabirlerin anlam değişikliğiyle birlikte günümüz askeri terminolojisinde de bölük kol düzeni ve/veya kol düzeni şeklinde kullanılmaya devam ettiği görülmüştür. Bunun yanında et- ve ol- yardımcı fiilleri hem Türkçe hem de Türkçe olmayan kelimelerle birlikte; dostluk itmek, sulh itmek, perâkende olmak, belürsüz olmak, yağı olmak vb. örneklerde görüldüğü şekilde kullanılmıştır. Kaçmağa yüz tutmak, cân ber-cehenneme ısmarlamak, döğüp yürümek ve karış murış olmak gibi kalıplaşmış yapılar da metinde dikkat çeken diğer unsurlardır. Sonuç olarak; söz varlığı bir kültür birikiminin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Türkler açısından savaş ve savaşçılığın önemi karakteristik bir özelliktir ve bu alana ait kültürel birikimin sonucunda askerî söz varlığının yoğun şekilde yer alması doğal bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmayla birlikte; değişen teknoloji ve askerî stratejilere rağmen XV. yüzyılda kullanılmış askerî kelimelerin kendisinden önceki ve/veya sonraki dönemlerde de kullanılıp kullanılmadığının tespiti açısından kelimeler taranıp bulunan kelimeler ilgili konu başlıkları altında verilerek askerî kültürün diğer bir ifadeyle de milli hafızanın tarihi süreç içerisinde gelişim ve değişiminin gözlemlenmesine ve sonraki çalışmalara katkı sağlanacaktır.

Kaynaklar

- Afyoncu, E. (2003). Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1(2), 101-172.
- Cengiz, H.E. (1989). "Yahşi Fakih". *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, 12 (70).
- Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- Doğan, A. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, S. (2007). *Türk Dil Bakımından Tarihî ve Askerî Terminoloji Modern Dönemde Rütbe ve Birlik Adları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ercilasun, A.B. (2012). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, T. (Kasım 2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (Etimolojik Sözlük)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Karahan, L. (2011). *Türk Dili Üzerine İncelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Kuktaş, M. (2021). Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'ndeki Eski Oğuzca Askeri Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Kütahya.
- Kurat, A. (1935). Bizansın Son ve Osmanlının İlk Tarihçileri. *Journal of Turkology*, 3, 185-206.
- Özcan, A. (2020). *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Öztürk, N. (1995). "Yeni bir Tevârih-i ÂL-i Osman nüshası ve bir düzeltme" *Prof.Dr. Hakkı Yıldız Armağanı, Marmara Üniversitesi Yayını*, 443-448.
- Öztürk, N. (2012). *Düstûrnâme-i Enverî (19-22. Kitaplar) [Osmanlı Tarihi] (1299-1465)*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Öztürk, N. (2015). *Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)]*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Öztürk, N. (2020). *15. Yüzyıl Osmanlı Kronikleri İlk İki Asrın Yaşayan Hafızası*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Paçacıoğlu, B. (2016). *VIII.- XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sev, İ.G. (2019). *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiler ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Şahin, H. (2013). Yahşi Fakih. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43, 180-182.
- Şirin User, H. (2012). Eski Türk Yazıtlarında Politik ve Askerî Terimlerden Örnekler. *Bilig Dergisi*, (60), 257-272.
- Şirin, H. (2020). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2022). <https://sozluk.gov.tr/> İndirilme Tarihi: 25.06.2022.
- Uluocak, M. Ve Baştürk, Ş. (2010). Anonim Bir Târîh-i Âl-i Osmân Nüshasının Sözvarlığında Kalıp Yapılar ve Arkaik Kelimeler. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(19), 325-364.
- Yüksel, H., Delice İ. ve Karagülle D. (2021). *İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (Edirne Nüshası)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Zeylek, Ö. (2016). “Usûl-ü Fenn-i Harb” Transkripsiyon- Askeri Terimlerin İncelemesi ve Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.
- Zülfe, Ö. (Bahar 2015). Osmanlı Şiirinde Tîğ-ı Gamgam Tabiri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-8.